

tats fonètics degudes a la transmissió comercial pels exportadors grecs de l'època arcaica, sigui a causa de l'existència d'una altra variant en els dialectes del món micènic, resta oberta la possibilitat, i fins la versemblança que el mot romànic KATTIA/KATTIO-⁵ provingui d'una d'aquestes formes paleo-hel·lèniques o mediterrànies, afí a les micèniques citades.

DERIV.: Un *caç* o *cas* paral·lel al cast. *cazo* no sols és també alt-aragonès —ECHO *kázo* 'cassó per treure aigua o suc, de la galleda, del beurrall', etc. (1966)—¹⁰ sinó que també va existir poc o molt en el català medieval, especialment com a atuell usat en monederia: «dehuyt caços de ferre», doc. val. de 1459 (BDC xxiv, 125.114), «huyt cassos», id. de 1465 (ib. 125.37), i més exs., encara, a la p. 104, de manera que el plural¹⁵ *caçes* i *quaçes* que apareix en altres passatges del doc. de 1459 (121.28) pot correspondre també a un singular masculí *caç*;⁷ avui 'poal amb una ansa oberta que s'usa en els molins per treure oli' tort.

Cassal [a Reus 'dipòsit de les olives en els molins, abans de moldre', DAG.]: «ell mateix ajudava a carregar i a descarregar les saques de gra i de farina ---; ell mateix escombrava --- passava la rasadora a les mesures i omplia o buidava els *cassals* i la sitja» (parlant d'un graner, NOLLER, *L'Escanyapobres*, O. C. I, 210.20). *Cassada* 'quantitat de líquid que cap en una cassa' [1613, *AlcM*] 'acte d'engegar el líquid que omple una cassa' mall. «rascada la bóta, dret a dedins, am brou fins a mitjan cames i esquitxant-se per tot el cos, li dona *cassades* d'aigua amb tanta força, que se senten els esclafits de tan enfora com les cantades amb què acompanya la feina», Joan Rosselló (*Manyoc de F. M.*, p. 146). *Cassejar* mall. 'remullar les bótes ---'. *Casser* 'muntó de fang ---' en la indústria ceràmica de Manises. *Casset*. *Casseta* [1485]. *Cassetó* 'políedre de teginat' (DFA., addenda), de l'it. *cassettone*, no és derivat del cat. *cassa* sinó de l'it. *cassa* = cat. *CAIXA*; *cassetonat*. *Cassó* 'cassa petita per treure líquid' [1546, *AlcM*], mot que avui ha reemplaçat generalment *cassa* en les seves diferents acs. a quasi tot el Princ., fins a l'extrem Nordoest; en particular Cardós i Vall Ferrera *kasó* 'l'atuell de munyir' (1933-34); *cassona*; *cassonet*; *cassonat*. *Cassull* (BDC xviii, 149, i xx, 242), mot només conegut per Griera, probablement mera errada de còpia per *bassull* = *beçull*⁴⁵ (BDC xxiii, 277a, i ací BEÇ).

Càssera mall. 'cullera molt gran, en forma de casseroleta fonda, amb la qual treuen l'aigua de la caldera, a les tafones d'oli, i la tiren dalt la pila d'esportins' (BDLC iv, 384), anàlogament com a 'part d'una premsa de cera' a Manacor (BDLC xii, 3). D'ací deriva *casserola* 'atuell metàl·lic rodó i poc fondo, per cuinar' [1593], del qual sembla ser manllevat el fr. *casserole*, no documentat fins a 1583, i que a causa de la forma *-ole* no pot ser autòcton, i en llengua d'oc és estrany⁵⁵ també a la llengua antiga; del francès sembla haver-se transmès a l'it. *cazzarulla* o *cazzerola* (de data recent) i del català directament o bé del francès, al cast. *cacerola* [c. 1770]. Els nostres parlars muntanyencs (p. ex. a Tor de Vall Ferrera, 1932) no distingeixen⁶⁰

entre *cassola* i *casserola* (usant aquesta amb el sentit d'aquella); Capcir *casseroleta* 'capgròs de granota' (Formiguera, 1960); *casserolada*; de *càssera* directament, *casserina* empord. Encara que sobti que un terme de difusió internacional com *casserola* sigui derivat d'un que avui només és mallorquí, això és el que indiquen no solament totes les aparences sinó indicis ben sòlids.

La fonètica, la morfologia i les dades filològiques coincideixen clarament i unànimement a postular que el mot es formaria en català en el període d'apogeu i prestigi internacional de la cuina catalana, Ss. xv-xvi, i en decaure aquesta, passaria per via de Provença a la cuina francesa, en fort crescendo internacional des del xvii, i després d'allà estant s'ha estès per Europa (cf. Prati per a més proves del caràcter afrancesat del mot en italià). La història del mot ha de ser plena de llacunes pertot. Entre nosaltres pot ser que *càssera* i *casserola* tinguin un remot passat mossàrab, i que aquell caigués en prompta decadència perdent-se per això els seus rastres en la transmissió antiga: el fet és que els derivats en *-era*, *-ara*, àton són propis de les relíquies mossàrabs en diverses regions, i més abundosos a les Balears que enlloc. -TTI- donava -tts- en mossàrab en general, però sembla haver-hi hagut variants locals mossàrabs amb -è- (no sabem si, en part, per ultracorrecció d'arabisme); equivalència mossàrab de *cacerola* sembla ser el cast. i arag. mossàrab *cache-rulo* i *cachirulo* (amb mossàr. -tl = cat. -ol): apareix en cast. des de c. 1800 (Gz. del Castillo) amb el sentit de «vasija de licor», més tard 'embarcació petita' i avui el *cachirulo* és el 'mocador que els baturros duen enrotllat damunt el cap' (veg. DCEC i, 740a6-11, i 568a48-56 i n. 8; cf. Krüger *Hochpyr*. A II, 240, i VKR VIII, 320).

De *cassa* degué formar-se un verb *escassar* 'abocar o tramostar (un líquid)' d'on *escassadora* per a una espècie de llossa per a colar el brou o escumar l'olla (Cerdanya, Ribes, Bagà, Cardós) (*AlcM*), «una locza; una *escaczadora*», doc. de l'a. 1400, de SdU (BABL vi, 475); encara que *escassar* s'hagi perdut actualment, sembla que té raó Moll en oposar-se a la idea de Mn. Griera d'equiparar-lo etimològicament al germanisme cat. *escanciar*, entre altres raons perquè això no és 'servir líquid', i en un palau, sinó remenar-ne en activitats ben rústiques.

Cassola [S. xiii]: «los forners deven coure lo pa e si --- n'afoylen negú, ne panada, ne *caçola*, que hom los liure, deven-ho tot emenar», *Cost. de Tort*. ix, xiii, 3; Eiximenis, *Terç*; *casçoles*, doc. de Solsona de 1434, veg. la cita a prop. de *enforçó*, BABL xi, 329; «*caçola*: patina», OPou, entre la *vaixella de cuina*, entremig de *cabàs* i *canalobre*, *TbPu.*, 226; sobretot en la zona occidental pirinenca té acs. força divergents: a Vall Ferrera *cassola* 'atuell de munyir la llet' (a Àreu, mentre que a Tor i a Ferrera s'usen tant *cassó* com *cassola* per a atuell d'aquest ús 1932-33); a l'Alta Vall de Cardós la *cassola del genoll* és la ròtula (Tavascan, 1934); a la Conca de Tremp 'pol·luguera', especialment en l'ús figurat *traure de cassola*